

ЩОДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БАЗИ ДНК-ДАНИХ В УКРАЇНІ

Петряєв С.Ю. , Трофименко М.В.

На основе опыта развитых стран мира в статье даны рекомендации правового и организационного решения вопроса о формировании национальной базы ДНК-данных в Украине.

Based on the experience in the developed of the world, the article contains recommendations of the legal and organizational issues of the formed national DNA database in Ukraine.

Враховуючи досвід розвинутих країн світу, в статті викладені рекомендації правового та організаційного рішення питання щодо формування національної бази ДНК-даних в Україні.

Ключові слова: Криміналістичні обліки, ДНК-технології, база ДНК-даних.

Нещодавно в пресі з'явилися повідомлення про те, що МВС України ініціює створення єдиної Національної бази ДНК-даних. З цією метою була розроблена Концепція Державної цільової програми розвитку ДНК-технологій для використання в оперативно-службовій діяльності правоохоронних органів. Зокрема, в ній передбачається створення мережі міжрегіональних ДНК-лабораторій з автоматизованим обліком даних осіб, які підозрюються, обвинувачуються у скоєнні злочинів; засуджених; невпізнаних трупів; біологічних слідів, вилучених з місць нерозкритих злочинів; інших слідчих і оперативно-розшукових дій. Важливе місце в цій Концепції відводиться створенню правової основи для формування єдиної інформаційно-пошукової системи "Національна база ДНК-даних". [1, 2]

Практика створення подібних інформаційних баз не є новою. Вже понад десять років більшість технічно розвинених держав світу формують і успішно використовують подібні картотеки не тільки для боротьби зі злочинністю, але й з метою вирішення цивільно-правових питань. Тому, на наш погляд, доцільно було б звернутися до їх досвіду.

Так, Великобританія є країною, що започаткувала ДНК-експертизу, а тому має значний організаційно-правовий досвід в цьому напрямку. У 1995 році тут була створена Національна база ДНК-даних - NDNAD (UK National Criminal Intelligence DNA Database), в яку вносять інформацію про будь-яку затриману поліцією особу, навіть якщо потім її вина не підтвердиться. Крім того, в Шотландії передбачена процедура добровільної здачі громадянами держави своїх ДНК-зразків, з метою можливої ідентифікації в майбутньому у цивільних справах. Таким чином, у Великобританії створена найбільша колекція генетичної інформації населення держави, яка складає приблизно 5,2% від загальної чисельності населення.

Слід зазначити, що створення ДНК картотек передбачає не лише вирішення питань, пов'язаних з їх технічним супроводом, але й перш за все, з термінами зберігання інформації, оскільки ця умова межує не тільки з порушенням прав людини на конфіденційність особистої інформації, але й, в певній мірі, з соціальною дискримінацією.

У квітні 2004 року у Великобританії було узаконено зберігання ДНК-інформації всіх заарештованих за підозрою у скоєнні будь-якого злочину. Проте у грудні 2008 року Європейський суд з прав людини дійшов висновку, що подібна практика зберігання ДНК-інформації є порушенням прав людини, а тому необхідно змінити систему зберігання персональних даних. [4]

Зокрема, у Великобританії спостерігається необґрунтоване зберігання ДНК-інформації деяких категорій громадян, перш за все: ДНК-профілі осіб, які були заарештовані, але не засуджені; зразки ДНК дітей старших 10 років; 40% чорношкірих чоловіків, тоді як білих лише 9%. В Шотландії особисті дані виправданих осіб знищуються і лише у певних випадках, коли особу звинувачують у зґвалтуванні чи інших серйозних актах насилля, її дані зберігаються до п'яти років після винесення виправдувального вироку і тільки потім знищуються.

У Сполучених Штатах Америки експериментальні бази ДНК були запущені в шести штатах і криміналістичних лабораторіях у 1990 році, а в 1994 був прийнятий закон про примусовий збір зразків ДНК у людей, засуджених за злочини з застосуванням насилля. Таким чином ФБР отримало формальний дозвіл на використання реєстраційної системи CODIS (Combined DNA Index System). Сьогодні вже у всіх 50 штатах передбачений обов'язковий збір ДНК зразків у осіб, які скоїли злочин з застосуванням сексуального насилля чи вбивство. В 47 штатах збирають ДНК у всіх засуджених злочинців. [5] Нова політика американського Міністерства юстиції

стосується також осіб, що підозрюються у вчиненні федеральних злочинів (участь в організованій злочинній групі, викрадення, серійні вбивства, інші тяжкі злочини).

В 1990 році був створений реєстр даних ДНК всіх військовослужбовців американської армії. Ці дані зберігаються протягом всього строку служби, а після завершення контракту вилучаються і знищуються.[3] Крім того, з кінця 2008 року в США офіційно почали забір проб ДНК у осіб, затриманих за підозрою у порушенні міграційного законодавства.

Національна база генетичних відбитків Франції (FNAEG) створена в 1998 році. З самого початку в базу вносилися інформація лише про осіб, засуджених за злочини, що мали сексуальне підґрунтя. З листопада 2001 року дія закону про збір генетичних даних була поширена й на інші злочини, включаючи й "акти тероризму і варварства". Також законом передбачене покарання у вигляді двох років позбавлення волі й штрафу в розмірі €20 тис. за відмову від здачі аналізів. Сьогодні в базі ДНК даних Франції наявна інформація більш ніж на 400 тис. осіб.

У Канаді національний банк даних ДНК створений в травні 2000 року, хоча ще з 1995 року згідно до рішення суду поліція мала право забирати зразки ДНК у підозрюваних. Зараз же в базі знаходиться 137 тис. зразків. В більшості випадків у базу потрапляють аналізи засуджених за дії, пов'язані з застосуванням насилля, до того ж дозволено зберігати ДНК хуліганів і злодіїв.[3]

Відносно нещодавно про намір створення подібної федеральної бази ДНК – даних заявили і в Росії. У зв'язку з цим 3 грудня 2008 року був прийнятий закон "Про державну геномну реєстрацію в РФ", що набрав чинності 1 січня 2009 року. У базу обов'язково будуть вноситися зразки ДНК громадян, що знаходяться в місцях позбавлення волі за скоєння тяжких і особливо тяжких злочинів, а також всі категорії злочинів проти статевої свободи і недоторканності особистості. Окрім цього, обов'язковій геномній реєстрації будуть підлягати і невпізнані трупи. Інші громадяни можуть вносити свої дані в загальну базу геномів добровільно і за свій рахунок. [6]

Підсумовуючи вивчений досвід вищезазначених держав з питань формування баз ДНК-даних, можна визначити основні напрямки їх діяльності. Це, перш за все, формування законодавчої бази для створення ДНК обліків; уточнення переліку злочинів, щодо яких можливий відбір зразків ДНК-інформації; формування ДНК обліків осіб, професійна діяльність яких пов'язана зі значним ризиком, а також всіх

бажаючих на добровільній основі; визначення термінів зберігання подібної інформації.

Враховуючи зазначені вище умови формування ДНК обліків під час створення подібних баз ДНК в Україні, на нашу думку, слід звернути увагу на наступні аспекти :

- формування законодавчої бази, яка регулювала б умови, правила отримання, зберігання і використання біологічного матеріалу і тієї індивідуальної інформації, яка в ньому міститься;

- чітко визначити перелік злочинів, за скоєння яких у осіб, що в цьому підозрюються, необхідно збирати ДНК-зразки;

- закріпити можливість створення баз ДНК осіб, діяльність яких пов'язана зі значним ризиком для життя (військовослужбовці, співробітники СБУ, МВС тощо); осіб, що порушили міграційне законодавство, а також всіх бажаючих;

- визначити термін зберігання ДНК інформації в залежності від категорії респондентів.

І на сам кінець, слід зазначити, що в Україні, на відміну від інших розвинених держав світу, до цього часу не прийнятий закон, що регулював би дактилоскопічні обліки. Тому, можливо, було б доречно, об'єднати ДНК і дактилоскопічні обліки в одному законі.

ура:

1. Проект Концепції державної цільової програми створення і розвитку ДНК - технологій для використання в оперативно-службовій діяльності правоохоронних органів на 2008-2013 роки. http://mvsinfo.gov.ua/official/law_projects/201107_1.html
2. ДЗГ та МД МВС України. <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/227213;jsessionid=26EAB2933B9C313D7801839863451BB7>
3. А. Лексаков "Мировой опыт. Как в мире собирают ДНК" <http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=768791>
4. "United Kingdom National DNA Database". www.en.wikipedia.org/wiki/United_Kingdom_National_DNA_Database
5. "The United States and the development of DNA data banks". www.privacyinternational.org/article.shtml?cmd%5B347%5D=x-347-528471
6. Закон РФ "О государственной геномной регистрации в РФ". www.businesspravo.ru/Docum/Docum_Show/D_145136.html.